

MIHAILO PETROVIĆ ALAS

(24. 4. 1868. – 8. 6. 1943.)

Ratko Tošić, Novi Sad

Prava poezija i istinska nauka mogu imati, i doista imaju, dodirnih tačaka. Samo što se one posle tih sastanaka razilaze, idući prva za impresivnim i lepim, a druga za istinskim.
M. Petrović Alas

Veliki srpski matematičar Mihailo Petrović Alas rodio se u Beogradu, na Savskoj padini, nedaleko od Konaka knjeginje Ljubice, kao prvo dete oca Nikodima, profesora bogoslovije i majke Milice, rođene Lazarević.

Njegova matematička interesovanja bila su veoma široka i raznovrsna. Ipak, njegova interesovanja ne iscrpljuju se u petnaestak raznorodnih matematičkih oblasti. U njemu se istovremenu susreću i pisac zakona, pronalazač nekoliko realizovanih patenata, mislilac koji zastupa mehanicističko shvatanje prirodne filozofije, autor sistema šifrovanja, pisac stručnih tekstova iz ribarstva i aktivni ribar i preduzetnik, istoričar, astronom, sakupljač narodnog melosa. Poznat je i kao izvanredan putopisac, mada se njegov književni talenat ne iscrpljuje samo putopisnom književnošću. Zapažen je kao čovek od pera, osobenog individualnog stila, teoretičar književnih figura (metafore i alegorije).

Njegovi prvi naučni radovi pripadaju teoriji diferencijalnih jednačina. Kao direktna posledica izučavanja diferencijalnih jednačina pojavilo se njegovo interesovanje za teoriju specijalnih funkcija, koje su postale njegova trajna preokupacija. Prihvatajući Poenkareovo gledište da su diferencijalne jednačine u osnovi svih zakona prirode, Petrović ih usvaja kao osnovno sredstvo iz koga će proisteći njegovi najvažniji radovi u oblasti teorije funkcija, matematičke fenomenologije, mehanike i analognih računskih mašina.

Njegova dela *Elementi matematičke fenomenologije* i *Fenomenološka preslikavanja* svrstavaju ga u vizionare novih tokova u razvitku nauke i filozofije. Predvideo je korišćenje matematike u oblastima za koje se to početkom 20. veka nije moglo ni naslutiti. Time je prorekao novu eru u budućnosti matematičkih nauka.

Neki autori nalaze da je Petrović bio preteča Vinerove kibernetike. Činjenica je da je njegova fenomenologija mnogo opštija po idejama, od ekonomije do filozofskog fenomenološkog preslikavanja i alegorija, ali nije matematički strogo zasnovana i ostala je na nivou ideja, bez konkretne realizacije.

Kuća u kojoj je Mika proveo svoje detinjstvo i mladost ležala je na samoj ivici Savskog brega, sa koga se pružao pogled na Savu i Dunav, dve reke na kojima je proveo mnoge dane svog života. Kasnije je ta kuća srušena i na njenom mestu podignuta je nova, u kojoj je Mika proveo ostatak svog života. Ona se još i danas nalazi na istom mestu i pretvorena je u muzej.

Posle završetka osnovne škole, septembra 1878. godine, Petrović se upisao u Prvu beogradsku gimnaziju, koja se tada nalazila u dvorišnoj zgradi Kapetan–Mišinog zdanja (današnja zgrada Filozofskog fakulteta). Prirodno–matematički odsek Velike škole u Beogradu završio je 1889. godine.

U četvrtom razredu gimnazije u svojoj kući osniva hemijsku laboratoriju u kojoj izvodi eksperimente i sa velikom strašću čita stručnu hemijsku literaturu na nemačkom jeziku.

Očeva smrt, u vreme kad je Mihailo u osnovnoj školi tek učio slova i brojeve, imala je velikog uticaja na način njegovog života u detinjstvu i za vreme školovanja. Vaspitanje deteta preuzeo je deda Novica Lazarević, koji je kod unuka razvio ljubav prema knjizi. Njegova je i zamisao da mladi Petrović, posle završetka Velike škole u Beogradu, nastavi školovanje u Parizu, prvo o sopstvenom trošku, a zatim kao stipendista srpske vlade.

U Pariz je otputovao odmah po završetku Velike škole. Iako je bio stranac, bilo mu je dozvoljeno da učestvuje na konkursu za upis u Višu normalnu školu (Odsek za nauku, 1890), a njegov uspeh na prijemnom ispitu bio je tako briljantan da je izdejstvovao da uđe u školu pod istim uslovima kao francuski studenti.

Dva puta je bio na prijemu kod predsednika Francuske republike, kao najbolji student generacije.

Po položenoj doktorskom ispitu (Pariz, 1894) Mihailo Petrović izabran je za redovnog profesora Velike škole u Beogradu. Od tada je pola veka neumorno radio na podizanju nastavnog i naučnog kadra u matematici. Zahvaljujući njemu formirao se čitav niz istaknutih matematičara u Srbiji. Između ostalih, kod njega su doktorirali naši poznati matematičari Mladen Berić, Sima Marković, Tadija Pejović, Radivoje Kašanin, Jovan Karamata, Miloš Radojčić, Dragoslav Mitrinović i Konstantin Orlov (ukupno 15 doktora).

Svoj popularni nadimak Mika–Alas dobio je kao poznati ribolovac i stručnjak za pitanja ribolova. Još kao dečak počeo je da se druži sa dunavskim alasima i da od meštara Đure Pupe sluša doživljaje o majstoru Ibišu i turskom načinu ribolova. Juna meseca 1888. godine polaže "kalfensko" kod alasa Arse Ilića i postaje ribarski kalfa. 1897. godine objavljuje u "Lovcu" prvi rad iz ribarstva. Sledeće godine učestvuje u donošenju prvog *Zakona o slatkovodnom ribolovu* na rekama i jezerima Srbije. Bio je stalni član komisije za ribolovne konvencije sa Rumunijom i Austro–Ugarskom. Radio je na veštačkom odgajanju šarana i uređivanju ribolova na donjem Dunavu. Na Balkanskoj izložbi u Londonu, 1907. godine, učestvovao je sa svojim eksponatima iz ribarstva. Potpisnik je ribolovne konvencije sa Rumunijom 1908. godine i učestvovao je u izmirenju ribara Rumunije i Srbije kod Kladova. Iste godine je glavni inspektor na izložbi ribarstva u Beogradu. Na međunarodnoj izložbi u Torinu, 1911. godine, nagrađen je zlatnom medaljom za izložene eksponate. Rekordni ulov ostvario je 1912. godine, kad je ulovio soma od 120 kilograma. Za vreme gladi u Beogradu, 1920. godine, snabdevao je stanovništvo ribom.

Jedan je od osnivača Okeanografskog instituta u Splitu. Oprobao se i kao biznismen; 1920. godine osnovao je parobrodarsku firmu i izgradio radionicu za izradu i opravku brodova na Dunavu. Kasnije je svojim brodom "Karaš" otvorio rečnu liniju Beograd – Obrenovac, Savom i Kolubarom. Osnivač je i akcionarskog društva "Ohrid".

U svojoj ribarskoj karijeri Mika Alas ulovio je tridesetak somova teških od 80 do 100 kilograma. U to vreme su Sava i Dunav u okolini Beograda bili mnogo bogatiji ribom nego danas. Sam Mika Alas navodi da je u to vreme jedan beogradski ribar kod Višnjice ulovio soma od 140 kilograma. Sa svojom alaskom družinom je Mika Alas laptušem odjednom ulovio tri šarana koji su zajedno bili teški 70 kilograma.

Kad bi njegovi alasi ulovili neki izvanredan primerak, vodio bi svoje kolege kući na večeru i u tom slučaju je sam bio i domaćin i kuvar.

Kao gimnazijalac počeo je da uči da svira violinu od koje se celog života neće odvajati. Družajući se sa alasima u kafanicama pored Dunava, zavoleo je čubursku muziku. Želeći da je i sam nauči, pogodio se sa sviračem Arsom Jovanovićem, zvanim "Škembonja", da

ga uči sviranju, za honorar od 125 groša mesečno, poneko staro odelo i obuću.

Po povratku iz Pariza, sa školovanja, Mika je uz matematiku i ribarenje nastavio da svira za svoje lično zadovoljstvo. U Beogradu su u to vreme delovale mnoge sviračke družine, među kojima su bile najpoznatije "Mija Jagodinac", "Jova Jare", "Andalija" i druge. Inspirisan njima, Mika je odlučio da sa svojim saradnicima i prijateljima osnuje svoj orkestar. Vremenom je to "sviračko društvo Mikino" preraslo u orkestar koji je imao 12 članova, koji su se redovno sastajali i vežbali, a često su zabavljali goste u poznatim beogradskim kafanama.

Osnovni ton Mikinog sviranja bio je viši od osnovnog tona notalne muzike. Njegovo sviranje imalo je pet intonacija, kojima je on dao nazive: SUZ (odgovara intonaciji C-dur), KRKALESKA (D-dur), DUR (G-dur), REP (E-dur) i REP OD REPA (F-dur). Društvo je dobilo ime SUZ, po prvoj intonaciji.

Na repertoaru SUZ-a bilo je preko 1000 melodija (700 narodnih igara, 240 narodnih pesama i oko 100 drugih narodnih melodija svih jugoslovenskih naroda). Veliki broj tih melodija, uglavnom sevdalijskog tipa, već je bio na pragu potpunog zaborava. U jesen 1940. godine, Mikin orkestar je, na molbu uprave Beogradskog radija skoro mesec dana svirao te melodije za prenošenje na gramofonske ploče. Uskoro posle završenog posla, izbio je rat i sav taj materijal je uništen prilikom bombardovanja Beograda, kad je razorena zgrada Beogradskog radija. Tako su i sve te lepe melodije definitivno potisnute u zaborav.

Za vreme studija u Parizu nastupao je na studentskim priredbama, svirajući na violini naše narodne pesme.

Treba pomenuti još jednu "zanimaciju" u kojoj je učestvovalo celo društvo "Suz". Čitajući oglase u novinama, Mika je uočavao one sa smešnim, naivnim, prostodušnim stilizacijama, dvosmislenostima i štamparskim greškama, isecao ih i sakupljao, a to su onda počeli činiti i ostali članovi društva. Isecci su lepljeni u posebne sveske velikog formata i do 1940. godine nastala je knjiga sastavljena od 29 takvih svezaka. Knjigu su nazvali "Cjelomudrija ovog svijeta". Prilikom svakog sastanka društva čitano je po nekoliko oglasa iz te knjige, što je doprinosilo veselom i bučnom raspoloženju. Za vreme borbi za oslobođenje Beograda, 1944. godine, sve te sveske su uništene, izuzev jedne koja se u tom trenutku nije nalazila u Mikinoj kući.

Evo nekoliko oglasa iz te knjige:

Svoju dobro osušenu slaninu preporučujem svakome.

Klavir izgubljen u putu od Slavije do Kalemegdana; ko ga nađe neka ga donese na Čuburu i preda M. K. kasapinu, gde će primiti nagradu.

Radi znanja. Pošto sam se zavadio s moju porodicu, za koju istu sam podigao porodičnu grobnicu na Novome groblju i u koju je saranjena samo moja baba Maga, to isključujem moju porodicu iz dalje saranjivanje u istu pomenutu grobnicu i zadržavajući jedno mesto za mene, ostalu komociju izdajem pod kiriju, odnosno jedno veliko mesto i dva mala. Kome treba, upravo ko umre, neka se meni obrati.

Pravi smisao naučnog rada koji čoveka čini srećnim ispoljava se u rečima Mike Alasa, kojima je prokomentarisao naučnike koji se najviše brinu o tome da se što pre i što više pročuju: "Budale! Iscrpljuju se u groznici da im se ime okači o veliko zvono, a ne znaju kako je slatko raditi bez te brige."

Iako nije mario za priznanja, nije ih mogao izbeći.

Bio je počasn doktor mnogih univerziteta širom sveta. Pored Srpske kraljevske akademije u Beogradu i Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu bio je član Društvo italijanskih matematičara u Palermu, Naučnog društva imena Ševčenka

u Lavovu, Akademije nauka u Varšavi, Akademije nauka u Bukureštu, Akademije nauka u Krakovu, Društva francuskih fizičara, Društva nemačkih matematičara u Lajpcigu, Zajednice doktora nauka u Parizu, Akademije nauka u Pragu i mnogih drugih.

Od mnogobrojnih odlikovanja navodimo sledeća: Medalja Miloša Velikog, Orden Svetog Save trećeg reda, Orden Svetog Save drugog reda, Orden Rumunske krune trećeg reda, Orden Svetog Save prvog reda.

Tvorac je sistema šifrovanja koji je koristila srpska, a zatim jugoslovenska vojska. Patentirao je veliki broj pronalazaka. Pored ostalog Alas je 1897. godine konstruisao analognu računsku mašinu, za koju je 1900. godine nagrađen na Svetskoj izložbi u Parizu. Pronašao je aparat za merenje dubine potopljenog tela, koji je demonstrirao pred Admiralitetom u Londonu, 1918. godine.

Mihailo Petrović je bio strastan putnik po egzotičnim krajevima sveta. Poznati su njegovi putopisi *Kroz polarnu oblast*, *U carstvu gusara*, *S okeanskim ribarima*, *Po zabačenim ostrvima*, *Roman jegulje*. Napisao je i nekoliko književnih i istorijskih studija. U mladosti je sa strašću čitao romane o morskim pustolovima i gusarima. Sam je napisao nekoliko članaka o karipskim gusarima i poznatom mediteranskom gusaru, kasnije turskom admiralu, Hajrudinu Barbarosi, koji je u 16. veku bio strah i trepet za evropske moreplovce.

Mihailo Petrović bio je veliki šaljivčina, ljubitelj svega smešnog i ekstravagantnog.

Prema kazivanju Mladena St. Đuričića, Mika Alas je i u miru često živeo jednostavnim životom vojnika. Nije se razdvajao od vojničke četurice, u kojoj nikad nije bilo ništa osim vina. Dobar deo života proveo je na reci, ali vodom se samo umivao. Govorio je da riba može i bez hleba, ali mrtva neće u vodu. Vrlo hrabro se upuštao u borbu sa velikim ribama po virovima iako nije znao da pliva. Nije se ženio.

Šarl Moren, koji je zajedno sa Petrovićem pohađao Višu normalnu školu, sećajući se Mihaila Petrovića, napisao je: "Bio je šarmantan, mio drug, uvek dobro raspoložen, ponekad ćutljiv. Svirao je violinu kao Ciganin, ponekad nostalgično; violina je uvek bila pored njega i uzimao bi je neprimetno, uvek spreman da je ostavi ako bi pomislio da ometa rad svojih drugova. Voleo je duge šetnje i vodio nas je ponekad kad se šetao Parizom ili njegovom okolinom. Voleo je ribolov; nosio je sa sobom fotografiju jedne ribe, mislim kečige, čija dužina je prevazilazila njegovu visinu."

U međuljudskim odnosima poštovao je tuđa gledišta, ali nikad nije odstupao od svojih uverenja. Ispoljavao je građansku hrabrost i beskompromisnu čvrstinu. Mihailo Petrović je bio angažovan da privatno poučava princa Đorđa Karađorđevića. Princ je pokazivao interes za matematiku, ali je ipak više vremena provodio sa svojim učiteljom na Savi i Dunavu, među alasima. Mihailo Petrović je žestoko reagovao kad je kasnije, u Solunu za vreme Prvog svetskog rata, jedan poznati novinar doveo u sumnju njegov patriotizam, zbog spletki u vezi sa bivšim prestolonaslednikom Đorđem.

Kao rezervni oficir učestvovao je u Balkanskim ratovima 1912. i 1913. godine i Prvom svetskom ratu. Na početku Drugog svetskog rata, kao rezervni potpukovnik zarobljen je u Sarajevu i odveden u nemačko zarobljeništvo. Sredinom te iste, 1941. godine oslobođen je zbog bolesti. Preostale dve godine života proveo je u svom domu na Kosančićevom vencu. Doživeo je tužnu sudbinu da umre u okupiranom rodnom gradu. Na večni počinak nosili su ga njegovi alasi.

Rekao je još:

Život je časovnik na kome časovi prolaze brže po podne nego pre podne.

Pravi i duboki značaj metafora i alegorija ispoljava se tek u oblasti nauke, što je najčešće isključeno za one koji nisu dovoljno upućeni u oblasti dotične nauke.